

Krízisből védelembe, védelemből krízisbe

■ EGY VESZÉLYEZTETETT GYERMEK ÚTJA A GYERMEKVÉDELEMBEN

„Szeretnék a régi iskolába járni, a Damjanich Általános Iskolába.” – kérte Eszter az újdonsült otthonában nevelőjétől. A kislány új otthona és iskolája egy épületben található. Gyermekotthon és iskola egy helyen – védőháló? Eszter tízéves, élete alakulásáról vajmi keveset tehet. Szülei hátrányos helyzetének áldozata. Gyerek még, de ismeri az agresszió fogalmát teljes részleteiben. Részes volt, tapasztalt, tanult. Bántotta az anyja testileg és lelkiileg, az anyját meg az élettársa. Ezért került a rendszerbe – védelembe.

A nevelő jelzi vezetőjének – aki egyben a gyermek gyámja is – szóban és írásban a gyermek igényét: „Eszter szeretne továbbra is a megszokott iskolájába járni. Ott minden megvan, ami a gyermeknek jó... és lehet, hogy még felzárkóztatható a többségi iskolába. Cigánytánc, drámajáték, lehetőség szereplésre, önmegvalósításra... és különben is, a kislánynak ötödik osztályba kellene menni. A mi iskolánkban nincs ötödik osztály, hogy kerülhet akkor a hatodikba?” A vezető válasza: „Eszter jó képességű gyerek. Majd tesz egy különbözeti vizsgát az ötödikről, aztán kész...”

Az iskola vezetése egyszerűen intézte az ügyet – „kell a gyerek az iskolába a fejkvóta miatt.” Így aztán Eszter előbb a hatodikot járta, a tanév második felében meg „letudta” az ötödiket. A gyermek számára nem okozott nehézséget az alacsony követelményszint teljesítése, két osztály elvégzése mellett is kiváló eredményt ért el. Sosem tudjuk meg, hogy valójában mire lett volna képes reális elvárások mellett.

A nevelő „jóslata” lassacskán beigazolódnak látszott. A kislány néhány hónap leforgása alatt átvette az értelmileg sérült, magatartászavaros társaitól az összes negatív viselkedésmintát. Az alulmotiváltság, a nélkülözések, az ingerszegény zárt környezet miatt egyre frusztráltabb lett, magatartása agresszívabbá vált, képességei elhalványultak. Érdeklődése többféle tevékenységgel is leküthető lett volna, de nagy a korlát az „Állami Intézményben”.

A szokásos válasz ismét elhangzik: „Jó az ötlet, de nincs pénz...” Eszter szeretne ugyan csoporton belül, családi hangulatban a konyhában tevékenykedni, sütni, főzni, de nem lehet, mert a „KÖJÁL” tiltja, meg a pénz, ami nincs. Be kell osztani azt a keveset, a nagy központi konyhán olcsóbb, nem is kell annyit költeni nagytételben. A konyhai dolgozók szerint jó lesz az ételt zsírral főzni, megesszik azt is a gyerekek, nem kell annyi gyümölcs, úgysem eszik meg, nem tudnak ők megbecsülni semmit, minden megy a kukába.

A cél az önálló életre nevelés, az életben való boldogulás. Jó az elképzelés, de hát a pénz, az a gond. Jó lenne szakkör, a pozitív élménynyújtás korosztálynak megfelelően, de miből? Programok? Miből? Egyelőre a gyerekek a havi bérléteket sem mindig kapják meg, és a ruhapénzt sem tudja az intézmény rendszeresen finanszírozni. Évek telnek így el, időközben Eszter kijárja az általános iskolát, ezt azért még sikerült elérni. Közben kisebb-nagyobb kilengések, agresszív megnyilvánulások, tiszteletlen magatartás az iskolai oktatókkal, trágár beszéd, társai bántalmazása, intrikák, párcapcsolati problémák jellemzik gyermekotthoni életét. Eszter leköti, elfoglalja magát - ahogy tudja, ahogy tanulta. Más lehetősége nemigen van. Diktál a múlt és a közeg. Kellenek az ingerek, így vagy úgy, de kellenek. A nevelőivel folytatott egyéni beszélgetések csak ideig, óráig hatnak, a kortárs csoport szabályai erősebbnek, vonzóbbnak bizonyulnak. Az első szökés, az első órák a rendőrségen élménydús emlékképpé formálódnak.

A kilencedik osztályt az intézmény belső iskolájában folytatja - vesztére. Követi az általánosan jellemző mintát, „kerüljük az iskolát, szökünk ebből a börtönből. Janival minden szép, érte még hajlandó vagyok rablásban, fosztogatásban is részt venni, úgyse lesz semmi akkor sem, ha elkapnak, a többiekkel se csináltak semmit a rendőrségen... meg hát valamiből el kell lenni.”

A fiatal lány egyre sűrűbben megszökik szerelmével, aki mindig kerülte az iskolát. Persze arra semmi szükség, hiszen a Jani nagyon jól énekel, Eszter pedig szuper jól táncol, úgyhogy ketten verhetetlen párost fognak nyújtani a popszakmában. Summázva erről szól a fiatalok (ir)reális jövőképe. Az intézményben dolgozó kollégák közül már sokan úgy gondolják, hogy menthetetlenek ezek a gyerekek ezen a helyen és ilyen körülmények között: lelakott agyonköpdösött folyosók, osztálytermek, fertőzésveszélyes, poloskás lakóhelyiségek, lehullott vakolatok, kopár falak, megrongált, szétvert ajtók, rongyos, lyukas függönyök, mogorva konyhás nénik, akik, ha rossz a kedvük, repetának üres tésztát adnak. Sok az agresszív, kriminalizálódott gyermek, akik megelőzés, irányítás, terápia nélkül céltalanul töltik mindennapjaikat. Az elfásult, kiégett, feszült kollégák pedig tehetetlenek: „Szupervízió? Minek? Meg különben is drága. Esetmegbeszélések? Most őszintén, volt valaha is valami értelme azon kívül, hogy az időnkét rabolták? Miből vagy mivel foglalkoztassuk, jutalmazzuk a gyerekeket? Eszköztelenek vagyunk!” Egy-két kolléga még megpróbál segítséget kérni, de már nem a vezetőstől. El is jön a gyermekjogi képviselő – meghallgat, de nem cselekszik. A „FŐVÁRÓSTÓL” is jönnek, ledöbbennek a körülmények láttán. Küldenek is gyorssegélyt, amiből kijavítják a balesetveszélyes helyeket. A Közigazgatási Hivatal ellenőrzésénél az egyik lakószoba lakhatatlannak bizonyul, olyan hideg van. Megszületik a jelentést, ám a gyerekek azóta is lakják, változatlan körülmények között.

„Ettől még az utcán is jobb, ott legalább történik valami” - mondja Eszter. Persze enni azért néha-néha megjelenik a barátjával, illetve akkor, amikor a rendőrök visszahozzák őket a szökésből.

Eszterrel terheségi tesztet készít a nevelője áprilisban, negatív. Megcsinálja májusban is: pozitív.

A lány hónapok óta gyereket akar – „Cigányoknál szokás már 13 évesen is.

Majd én tudom, hogy miből fogom eltartani. Majd a Jani elmegy dolgozni, meg a segély. Meg majd kapunk lakást, két gyerek után már jár.” Dühödten, védekezve utasítja el a reális helyzetkép apró mozaikjait. Eszter meg akarja tartani a gyermekét, kapcsolatuk gyümölcsét, a kötelet. „Majd csak lesz valahogy – gondolja –, majd az Ica testvérem segít, ő rendes, meg jól él.”

Igen, ez valóban igaz. Ica valóban segíteni akart, amikor Eszter átmeneti nevelésbe került. Csak akkoriban a lány anyja ezt nem engedte: „Jó helyen van az ott az intézetben, ott megkap mindent. Én már csak tudom, én is ott nőttek fel, mindenem megvolt. Különbösen is az Ica azért akarja magához venni a gyereket,

hogyan pénzt kapjon érte.” Később, amikor Ica már magához vehette volna testvérét, túl nagy lett a lány, megtapasztalta a „szabadságot”, már nem akart Ica felügyelete alatt élni, megfelelni az elvárásainak, mindig viselkedni.

Eszterre fokozatosan hatnak a beszélgetések – nevelők, pszichológus, gyám, családgondozó: „Ha mindenki ugyanazt fújja, akkor abban csak van valami igazság. Anyaotthonba nem akarok menni, oda nem jöhet a Jani, most csak ez számít... ha nekem el kell menni, akkor mi lesz velünk? Ha megszököm az anyaotthonból, elveszik tőlem a gyereket. Nem megyek anyaotthonba. Marad az Ica, ő talán segít, majd megyek hozzá.” Ica azonban szintén ellenezte a gyerek-

vállalást: „Hát miből fogtok élni? Hol fogtok lakni? Hozzánk nem jöhettek, az biztos. Segítek, ahogy tudok, de hozzánk nem jöhettek. Nem jól van ez így, mi lesz veletek?” Eszter számára az utolsó reménysugár is szertefoszlik. Ha megtartja gyermekét, akkor mennie kell az anyaotthonba, nem maradhat tovább az intézetben, ott, ahol a Jani van, meg a barátai. Az elhelyezési tárgyalás előtt két nappal az abortusz mellett döntött. 15 évesen sokat tapasztalt. Az abortusz hamar megtörtént, hazafelé a kórházból Jani megütötte Esztert, mert „úgy viselkedett”. Az élet megy tovább.

Krízisből védelembe, védelemből krízisbe? Itt mindenki felelős.

Pongrácz Judit

Mikrocsip a gőzmozdonyban

BESZÉLGETÉS AZ ISKOLAI AGRRESSZIÓ APROPÓJÁN

A következő interjúban a napjainkban egyre inkább nyilvánossá váló iskolai agressziót egy középiskolai tanár szemszögéből szeretném bemutatni. Interjúalanyom egy volt egyetemi csoporttársam, Pál Zsuzsa, aki ma is ugyanabban a budapesti szakközépiskolában magyartanár, ahol 1979-ben elkezdte a pályáját. Tapasztalatai, véleménye, választai szubjektívek – éppen ezért várjuk mások e témához kapcsolódó reflexióit, kommentárjait is.

KM: Közel harminc éve vagy tanár, már csak ezért is kíváncsi vagyok, hogy az iskolai agressziót új jelenségnek tartod-e?

PZs: Semmiképpen nem új jelenség, de ma, a kamerás mobiltelefon és más multimédiás segédeszközök korában több látszik belőle. A téma szakértői is azt mondják, hogy ez nem új és nem növekvő jelenség, csak jobban látszik, szem előtt van – bár ez utóbbi kijelentésüket vitatnám a későbbiekben.

KM: Te tapasztaltál-e hasonlót a pályád kezdetén? Akkor hogy volt?

PZs: A 60-as, 70-es években, akkor, amikor mi voltunk diákok, a tanárság több más szakmával együtt – pap, orvos, bíró – bizonyos védeltséget jelentett, tisztelet övezte, kvázi szakrálisnak számított. Összetett kérdés, hogy ezzel mi történt, pechemre épp a pályám kezdetétől.

KM: Akkor mit szólsz az

Aranysárkányhoz¹, ahol a fiúk mégiscsak megverik a tanárukat? Mert ugye most a diák-tanár agresszióról beszélünk?

PZs: Az is más volt, akkor a tanárt még éjszaka, titokban lehetett megverni.

KM: Szóval most már nyilvános, senki nem röstelli?

PZs: Dehogynem. Csak talán módosult a röstelkedést illetően, hogy ki a legény: aki adja, vagy aki állja. Az utóbbi években pedig ebben érzékelhető hatalmas változás. Az első jajsikoly talán Beke Kata híres-hírhedt könyve volt a kontraszelekción. De ma még a bírókat is megverik, és az orvosokkal is elő-előfordul. A tanárverés azért jött felszínre, azért sláger téma, mert az iskola hatalmas üzem, sokakat érint.

Amúgy meg – közös múltunkra emlékezve – nyelvészkedjünk egy kicsit! Milyen különös, hogy a tanárember, ha nő,

csak tanárnő. Ha egy fokkal feljebb van a társadalmi ranglétrán, már asszony. Gondolj bele, hogy használjuk: polgármester asszony, képviselő asszony, osztályvezető asszony. Olyan sincs, hogy rektornő. De tanárnő, doktornő, bírónő – az van, és egyre több a maga szakterületén.

KM: Nem lehet, hogy ez a szakma sokat emlegetett felhígulásával is kapcsolatban van?

PZs: Ez már akkora közhely, hogy tényszerűen igaznak kell lennie. A tanárok jelentős része frusztrált, önértékelési zavarokkal küzdő értelmiségi.

KM: Amikor először találkoztál az iskolai agresszióval, hogyan kezelted?

PZs: Meglehetősen sajátosan és persze nehezen. Ugyanis a pályám elején – és ezt te sem tudod rólam – megvertem egy gyereket, mert annyira kihozott a sodromból. Volt egy nagyon együttműködő tanítványom, tehetséges, jó szándé-

¹ Kosztolányi Dezső Aranysárkány című regényében Novák tanár urat éjszaka megverik a vizsgákon elbukott diákjai.